

Nr 636

Av herr Jönsson i Ingemarsgården m. fl., om riktlinjer för den fortsatta försöksverksamheten med halvskyddad sysselsättning, m. m.

(Lika lydande med motion nr 569 i Första kammaren)

I föreliggande motion har uppmärksamheten framför allt riktats på möjligheterna att bereda handikappade och äldre möjligheter till förvärvsarbete. Därutöver har särskilt inkomstfrågorna beaktats. Ett trygghetsskydd av ekonomin för äldre och handikappade genom t. ex. äldrestöd, förtidspension etc. får inte undanskymma nödvändigheten av att målet för arbetsmarknadspolitiken för dessa kategorier måste vara att deras rätt till arbete tryggas. Ekonomiska bidrag, som då de förekommer skall ge en godtagbar standard, måste därför vara en sista utväg och helst tillämpas endast temporärt. Åtgärderna måste i största möjliga utsträckning inriktas på att ge vederbörande möjligheter till förvärvsarbete.

I detta sammanhang skall uppmärksamheten främst riktas på möjligheterna att bereda äldre och handikappade arbetstagare sysselsättning i den öppna marknaden, varmed menas såväl privata som offentliga företag. Härvid uppkommer frågorna rörande i vilken mån denna arbetskraft kan anpassas till arbetsmarknadens förutsättningar och i vilken mån arbetsmarknaden och de enskilda arbetsplatserna i sin tur kan anpassas efter dessa kategoriers förutsättningar. Inte minst viktigt är det att på arbetsmarknaden påverka attityderna till den handikappade och äldre arbetskraften, en process som uppenbarligen redan är på väg.

Den halvskyddade verksamheten

På förslag av arbetsmarknadsstyrelsen beslöt riksdagen 1967 att man på försök skulle införa ett fast bidrag till företag som inrättar halvskyddade platser för anställning av handikappade med 2 500 kronor per halvår och plats. Detta bidrag utgår även till arbetsbiträde åt handikappad arbetskraft. Tillämpningen av detta bidragssystem prövas för närvarande i en försöksverksamhet som avsågs pågå minst två år. Dessutom har en utredning tillsatts med uppgift att klarlägga det framtida behovet av olika slag av skyddad och halvskyddad sysselsättning m. m.

Såväl bidragsformen som konjunkturförhållandena har otvivelaktigt med-

verket till att den halvskyddade verksamheten expanderat under det senaste året. Den 30 april 1968 beräknades antalet godkända platser för halvskyddad verksamhet till drygt 400. Ett kvartal senare uppskattades denna siffra ha ökat med ca 50 % och vid årsskiftet 1968—1969 beräknades antalet överstiga 1 000. Man kan med andra ord sluta sig till att denna form av inlussning till beredande av fortsatt arbete i arbetsmarknaden för personer med begränsad arbetsförmåga har mötts av ett kraftigt ökande intresse den senaste tiden.

Reglerna för den halvskyddade verksamheten har i samförstånd med arbetsmarknadens parter av arbetsmarknadsstyrelsen tillämpats på ett flexibelt sätt, som varit ägnat att gynna utbyggnaden av denna verksamhet. Utgångspunkten är att genom den halvskyddade verksamheten bereda plats åt handikappade, som annars inte kan få sysselsättning i den öppna marknaden. Dessa platser skall stå till arbetsförmedlingens förfogande. Så småningom har praxis kommit att gälla att redan anställda handikappade personer med låg arbetsförmåga i vissa fall kan få överföras i någon proportion till det antal platser som ställs till arbetsförmedlingens förfogande. Av det totala antalet godkända platser vid företaget bör dock för närvarande högst hälften vara besatt med denna s. k. överförda personal. Självfallet har även den överförda personalen varit föremål för länsarbetsnämndens prövning. En förutsättning för denna utvidgning av tillämpningen har varit den nära kontakt som upprätthålls mellan fackförening, arbetsgivare och arbetsmarknadsmyndigheter i dessa frågor. I april 1968 var andelen överförda dock inte högre än ca 10 %.

Även bestämmelserna om särskild avdelning för den halvskyddade verksamheten i större företag har tillämpats flexibelt och anpassats efter förhållandena vid de enskilda företagen, varigenom möjligheterna att erbjuda stöd åt handikappade som erhållit enstaka arbetsplatser vid företagen kunnat ske även när det inte gällt småföretag.

Man har likaledes tillämpat en förhållandevis vid definition av handikappbegreppet vilket möjliggjort arbetsplacering av t. ex. äldre och lokalt bunden arbetskraft som utan att vara direkt handikappad ej kan erhålla arbete i öppna marknaden.

Det bör även understrykas att andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan komma till användning i samband med placering av sökande i halvskyddad verksamhet, t. ex. provanställning, utbildning vid företag etc.

Till den fortsatta utvidgningen av den halvskyddade verksamheten kommer otvivelaktigt även de senast beslutade justeringarna av reglerna att bidra. Här avses *dels* att till arbetsgivare med rätt att uppbära stöd för halvskyddad verksamhet skall räknas också kommunala arbetsgivare, *dels* att bidragen till arbetsbiträde även kan utgå till egna företagare och fria yrkesutövare.

I syfte att vidare utveckla det nuvarande stödsystemet bör en bestäm-

melse finnas som uttryckligen anger att i ett företag redan anställda handikappade personer med låg arbetsförmåga får överföras till den halvskyddade verksamheten i ett antal motsvarande högst det antal platser som ställs till arbetsförmedlingens förfogande. I fall där särskilda skäl föreligger bör antalet överförda platser kunna uppgå till högst 75 % av det totala antalet godkända platser. Till särskilda skäl räknas t. ex. föga differentierad arbetsmarknad på orten och arbetskraftens ortsbundenhet. Givetvis skall liksom tidigare besättningen av samtliga halvskyddade platser godkännas av myndigheten. I likhet med tidigare tillämpad praxis bör även i fortsättningen samverkan ske mellan arbetsgivare, fackliga organ och arbetsförmedling. Införandet av denna bestämmelse innebär delvis en ändring av de av Kungl. Maj:t utfärdade reglerna i enlighet med redan tillämpad praxis, delvis en utvidgning för fall »där särskilda skäl» föreligger.

Vissa grupper som hittills inte kunnat åtnjuta bidrag för halvskyddad verksamhet och som svårligen kan inpassas i det nuvarande systemet bör ändå få del av detta. Det gäller t. ex. sådana småbrukare, innehavare av mindre affärsrörelser och andra kategorier som är handikappade på arbetsmarknaden av olika skäl. För att tillgodose deras behov bör bestämmelserna om arbetsbiträde tillämpas så, att även dessa grupper kommer i åtnjutande av bidrag. Därigenom bör för många av dessa i t. ex. avfolkningsbygder ett alternativ kunna skapas utöver arbetslöshetsstöd, skyddad verksamhet etc.

Förutom dessa utvidgningar av de nuvarande bestämmelserna bör den praxis som hittills tillämpats på olika punkter i den halvskyddade verksamheten fastslås även formellt. Härmed avses att även andra än småföretag bör få bidrag för anordnande av halvskyddad verksamhet för enstaka arbetsplatser. Handikappbegreppet bör även i fortsättningen ges den vida tolkning som hittills tillämpats.

För att ytterligare utvidga denna verksamhet föreslås en höjning till 7 000 kronor per år (3 500 kronor per halvår) av bidragen på för närvarande 5 000 kronor. Skälet är kostnadsstegringen som inneburit att det nuvarande bidraget inte längre motsvarar den kostnad en plats i den skyddade verksamheten betingar. Även med denna höjning kvarstår en kostnad för den av arbetsgivaren bedrivna understödda verksamheten, som genomsnittligt är av minst samma storleksordning som bidraget. Trots denna höjning av bidraget torde kostnaderna för verksamheten rymmas inom det av Kungl. Maj:t föreslagna anslaget (Bidrag till driften av verkstäder för handikappade under elfte huvudtiteln) på 26,5 miljoner kronor för detta ändamål.

Provanställning m. m.

Möjligheter till provanställningar för arbetskraft som gått arbetslös en

längre tid har ordnats i den svenska arbetsmarknadspolitiken, en idé som ursprungligen kommit från Tyskland. Man har där utgivit s. k. återanpassningsbidrag för att underlätta anställningen av långtidsarbetslösa. Vanligen är provtiden för tjänstemän en månad. Bidraget kan uppgå till 50 % av lönen och kan i vissa fall utsträckas till sex månader. I synnerhet för placeringen vid medelstora företag har metoden visat sig framgångsrik, medan den inte inneburit några lockelser för de större företagen. I Sverige kan sådant bidrag i form av utbildningsbidrag direkt till den provanställda utgå under högst tre månader, men i princip endast till äldre arbetskraft. Erfarenheter inom arbetsvårdsarbetet tyder på att metoden med provanställningar är mycket effektiv i vissa fall. Man bör därför utvidga möjligheterna till provanställning dels till att omfatta även yngre handikappade, dels genom att förlänga bidragstiden till sex månader.

Möjligheten att finna anställningar lämpade för äldre och handikappad arbetskraft är i hög grad betingad av den enskilda arbetsplatsens förhållanden och ledningens villighet att anställa sådan arbetskraft. I vissa fall kan vissa befattningar vara lämpliga utan särskilda förändringar av organisation eller teknik för partiellt arbetsföra.

Det är väsentligt att de enskilda företagen stimuleras att undersöka sina möjligheter att anställa eller bereda fortsatt arbete för redan anställd arbetskraft med särskilda begränsningar i sitt arbetsutbud. En sådan stimulans kan bl. a. ske genom att arbetsvårdstjänstemän med särskilda kunskaper i bioteknologi etc. står till företagens förfogande som konsulter. Önskemål om en sådan mer aktiv och uppsökande arbetsvårdsverksamhet har tidigare framförts från olika håll och ligger egentligen inom ramen för länsarbetsnämndernas nuvarande arbetsuppgifter. Möjligheterna att genomföra dessa intentioner har dock i hög grad begränsats av personalbristen inom arbetsvården. Det är nödvändigt att utse särskilda befattningshavare för denna verksamhet så att inte det hårda trycket av övriga arbetsuppgifter gör att den uppsökande verksamheten åsidosättes. Utöver uppgifter i samband med anpassandet av arbete till äldre och handikappad arbetskraft bör den aktiva verksamheten även omfatta ackvisition av platser för provanställning, arbetsträning i reell miljö, halvskyddad verksamhet etc. Inom ramen för den av departementschefen tillstyrkta ökningen av arbetsvårdstjänstemän bör en inspektörstjänst vid varje länsarbetsnämnd inriktas på ovannämnda arbetsuppgifter.

De handikappades inkomstförhållanden

De nuvarande stödformerna för handikappade har allvarliga brister. Systemet av bidrag och försäkringar är utomordentligt svåröverskådligt och splittrat, vilket innebär svårigheter både för den enskilde och för myndigheterna. Det torde i vissa fall t. ex. medföra att handikappade går miste

om bidrag som de i själva verket är berättigade till. Än allvarligare är att de nuvarande stödformerna utgör ett hinder för rehabiliteringen. Från arbetsvårdshåll anges det ofta som ett av de största hindren för återgång till arbetsmarknaden. På så sätt motverkar stödet sitt eget syfte.

Flera utredningar handlägger för närvarande frågor som rör dessa förhållanden. Låginkomstutredningen bör enligt sina direktiv försöka skapa en grund för att bedöma vilka metoder som kan komma i fråga för att höja inkomstnivån för låginkomstgrupperna. Utredningen studerar i första skedet låglönegruppernas förhållanden och undersöker herefter grupper av icke-löntagare. Utredningen torde komma att framlägga synpunkter på den förda politiken bl. a. i vad avser lagstiftningens uppbyggnad och effekt.

Inom socialdepartementet kartläggs f. n. organisatoriska frågor rörande samarbete och samordning mellan sjukvård, arbetsvård, arbetsmarknadsutbildning etc.

I pensionsförsäkringskommittén utreds vissa frågor om vilken krets som bör få uppbära invaliditetstillägg.

En särskild utredningsman har tillsatts med uppgift att undersöka möjligheterna till en mer enhetlig lönesättning vid skyddade verkstäder.

Konstruktionen av förtidspensionen och förtida uttag av pension är även betydelsefull i detta sammanhang, liksom skattebestämmelser av olika slag.

Det är uppenbart att dessa frågor är av mycket stor vikt för de handikappade och det är därför väsentligt att arbetet påskyndas med att åstadkomma regler för det ekonomiska stödet till handikappade så att de nuvarande rehabiliteringsmotverkande effekterna minskas och inkomstformerna bättre än de nuvarande tillgodoser den handikappades trygghet inte minst i samband med övergångar mellan sjukdoms- och arbetsperioder. En särskild arbetsgrupp bör därför tillsättas i syfte att åstadkomma en samordning mellan de olika utredningar som pågår och med syfte att åstadkomma ett enhetligt och samtidigt tillräckligt differentierat system av stödformer för de handikappade.

En fråga som snarast bör lösas inom ramen för denna utredning är konstruktionen av utbildningsbidraget vid omskolning. Arbetsmarknadsstyrelsen konstaterar att bidragets realvärde successivt har minskats, samtidigt som bidraget framstår som oförmånligt i jämförelse med de belopp som utgår enligt den allmänna försäkringen och arbetslöshetsförsäkringen. Bidragen bör givetvis vara så konstruerade att arbetslösa personer stimuleras till utbildning i stället för att uppbära understöd. Det är vidare inte ovanligt att personer som uppbär utbildningsbidrag måste ansöka om socialhjälp för den dagliga försörjningen. Arbetsmarknadsstyrelsen har mot bakgrund av dessa förhållanden föreslagit ett bidragssystem, som undanröjer dessa missförhållanden. Även arbetsvårdsnämnden i Stockholms stad — som ju har omedelbar erfarenhet av de nuvarande reglernas tillämpning — föreslår en höjning och ändrad konstruktion av utbildningsbidragen.

Departementschefen har dock förklarat sig inte vara beredd till höjning av det nuvarande bidraget.

Kulturell verksamhet

Redan 1966 lade skolöverstyrelsen fram ett förslag till plan för att underlätta de handikappades kulturella aktiviteter. Den totala kostnaden för planen uppgick till bortåt 7 miljoner kronor. I årets statsverksproposition omfattar anslaget för de handikappades kulturella verksamhet inte mer än 2,6 miljoner kronor, d. v. s. mindre än hälften av den ursprungliga planen.

Ett viktigt område är kurs- och studieverksamhet för i synnerhet ungdom samt upplysnings- och informationsverksamhet. Av äskade ytterligare 680 000 kronor har departementschefen tillstyrkt inte fullt 160 000 kronor. Med hänsyn till vikten av att såväl informations- som kontaktverksamhet på allt sätt underlättas föreslår vi, att ytterligare 300 000 kronor beviljas för detta ändamål.

De handikappades riksförbund

Föreningssammanslutningen för de handikappade är av den allra största betydelse för dessa grupper. Föreningarna fullgör en del av de uppgifter som naturligen borde åvila samhället i form av informationsspridning och service. Människor med handikapp riskerar av olika skäl ofta att isoleras — föreningsverksamhet motverkar detta. För att göra sig gällande i samhällsutvecklingen krävs en kanal för opinionsbildning bland styrande och allmänhet. Också på denna punkt fyller de handikappades föreningsrörelse en oundgänglig funktion.

Här skall uppmärksamhet främst riktas mot en av organisationerna, nämligen De handikappades riksförbund. Organisationen anger sitt medelsbehov till ca 1,3 miljon kronor, varav departementschefen endast tillstyrkt drygt en fjärdedel. Det är otillfredsställande att en organisation av detta slag inte skall få en större del av sin verksamhet finansierad av statsmedel, med hänsyn till att verksamheten omfattar så viktiga aktiviteter som regional konsulentverksamhet och rekreationshem för de handikappade. Enbart den sistnämnda verksamheten drar personalkostnader på nästan 700 000 kronor.

Vi föreslår därför att DHR:s anslag räknas upp med 50 000 kronor, utöver departementschefens förslag, till 400 000 kronor.

Handikappinstitut

Det under 1968 inrättade handikappinstitutet — som tidigare krävts bland annat av mittenpartierna — har ytterst betydelsefulla arbetsuppgifter. Värdet av institutet beskrevs bland annat i Kungl. Maj:ts proposition nr 41/1968, vari det pekades på den otillräckliga samordningen av forskningen på hjälp-

medelsområdet, på behovet av en omfattande prövning av hjälpmedel samt på nödvändigheten av information till alla som är berörda av frågan. Det är därför beklagligt att departementschefen inte ansett sig kunna förorda en höjning av anslaget till institutet utöver den anslagsökning som betingas av löne- och prisomräkning. Enligt vår uppfattning borde en betydligt större del av det ökade anslagsbehov på 900 000 kronor, som institutets styrelse dokumenterat, tillgodoses för att institutet snabbt skall kunna fylla det avsedda ändamålet.

Vi föreslår därför att utöver Kungl. Maj:ts tillstyrkta belopp på 3,7 miljoner kronor ytterligare 350 000 kronor anvisas för utredning, forskning, produktutveckling och marknadsföring vid handikappinstitutet.

Med hänvisning till ovanstående hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer,
att i den fortsatta *försöksverksamheten med halvskyddad sysselsättning* följande riktlinjer tillämpas:

1. bidrag kan utgå såväl till *små* som *stora* arbetsgivare, oavsett om den halvskyddade verksamheten sker i en särskild avdelning eller som enstaka platser,

2. bidrag till arbetsbiträde kan utnyttjas för stöd åt sådana småföretagare som utan att vara handikappade har *ned satt arbetsförmåga* som försvårar arbetsplacering i öppna marknaden,

3. bidraget utgår med 3 500 kronor för halvt år,

4. minst hälften av de bidragsberättigade platserna får stå till den offentliga arbetsförmedlingens förfogande. I fall där särskilda skäl föreligger kan arbetsmarknadsstyrelsen medgiva att högst en fjärdedel av platserna behöver stå till den offentliga arbetsförmedlingens förfogande;

att reglerna för *utbildningsbidrag* ändras till följande innebörd:

1. förutom äldre handikappade har även handikappade *i yngre åldrar* rätt till utbildningsbidrag för *provanställning*,

2. i tillämpningen av ovanstående bidragsform förutsätts att utbildningsbidrag för *provanställning* skall kunna utgå under högst *6 månader*;

att inom ramen för den av Kungl. Maj:t föreslagna ökningen av *arbetsvårdstjänstemän* vid länsarbetsnämnderna en tjänst vid varje länsarbetsnämnd bör inriktas på ackvisition av platser för *provanställning*, *arbetsträning* i reell miljö, halvskyddad verksamhet etc.;

att en utredning tillsätts i syfte att samordna och snabbt åstadkomma resultat av utredningsarbetet *rörande handikappades inkomst- och skatteförhållanden*;

att riksdagen under åttonde huvudtiteln till Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet för budgetåret 1969/70 måtte bevilja ett med 300 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag förhöjt anslag på tillsammans 2 875 000 kronor;

att riksdagen under femte huvudtiteln till Bidrag till De handikappades riksförbund för budgetåret 1969/70 måtte bevilja ett med 50 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag förhöjt anslag på tillsammans 400 000 kronor;

att riksdagen under femte huvudtiteln till Bidrag till handikappinstitutet för budgetåret 1969/70 måtte bevilja ett med 350 000 kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag förhöjt anslag på tillsammans 4 050 000 kronor.

Stockholm den 28 januari 1969

Elias Jönsson (fp)

i Ingemarsgården

Anders Jonsson (fp)

i Mora

Olle Westberg (fp)

i Ljusdal

Ingegärd Fränkel (fp)

Karl-Erik Eriksson (fp)

i Arvika